

Ember István alezredes:

A PROXYHÁBORÚK EVOLÚCIÓJA¹

DOI: 10.35926/HSZ.2022.1.3

ÖSSZEFOGLALÓ: A proxy-, vagyis a helyettesítők általi hadviselés komoly múlttal rendelkezik az emberiség történetében, és azt az egyes államok ma is magas színvonalon művelik. Rendkívül kedvező feltételeket biztosít azoknak a résztvevőknek, amelyek nem szeretnének közvetlen fegyveres konfliktusba kerülni egymással. A hidegháború időszakában a proxyhadviselést kizárólag a szuperhatalmak által alkalmazható módszerek gondolták a kutatók. E hadviselési forma napjainkban megváltozott körülmények mentén zajlik. A hibrid hadviselés jelentős hatást gyakorol a proxyháborúkra, emiatt szükségessé válik a korábban szilárdnak tartott alapvetések felülvizsgálata és aktualizálása. A hadviselési forma ismerete hozzásegítheti a kutatókat az egyes konfliktusok lefolyásának nagy pontossággal való előrejelzéséhez.

KULCSSZAVAK: proxy, hadviselés, háború, hibrid, pártfogó

BEVEZETÉS

Egyes konfliktusok különösen fontos szerepet töltenek be az emberiség történetében. A feszültségek, válságok és azok fegyveres megoldása gyakorlatilag – bármennyire is sajnálatos – a társadalmi lételemünk, sok tekintetben berendezkedésünk egyik alapja. Az egyes nációk és országok politikai céljait a múltban sokszor fegyveres módszerekkel érték el. A hadviselési módok folyamatos változásban vannak, az alkalmazott módszerek jelentősen megváltoztak. Az új eljárások vizsgálata, a meglévő alapvetések kiigazítása nélkül a hadtudomány nehezen képes az egyik vele szemben támasztott alapelvárásának, az előrejelzésnek eleget tenni.

A proxyháború² mint módszer jelentős múlttal rendelkezik. Nem jelentett problémát felismerni a benne rejlő előnyöket a történelmi birodalmaknak és államoknak sem. A fő irányvonalak változatlanok, alapvetés a fegyveres konfliktus, azonban a jelenlegi körülmények, a hibrid hadviselés megjelenése szükségessé teszi, hogy ismételt vizsgálat alá vonjuk. Ez a kutatási irány összecseng a hadtudomány meghatározó szereplői által kitűzött irányvonalakkal, melyek a fegyveres konfliktus lényegi elemzése mellett a modern összetevők komplex rendszerének analizálását is szükségessé teszik.³

¹ A tanulmány az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-20-3-I-NKE-21 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

² A magyar terminológiában helyettesítő háborúnak is nevezik. Jelen tanulmányban az eredeti angol megnevezését fogom használni, mert a magyar nyelvű fordítás nem feltétlenül adja vissza ennek a háborús formának a valódi tartalmát.

³ Boda József et al.: Fókusz és együttműködés. A hadtudomány kutatási feladatai. Honvédségi Szemle, 2016/3., 6. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/263/255> (Letöltés időpontja: 2019. 12. 05.)

Érdemes tehát a proxyháborúkat elemezni, folyamatos változásukat pedig nyomon követni, mert napjainkban nehezen tudunk olyan fegyveres konfliktust találni, mely nem rendelkezik ilyen vonásokkal. Ez érthető is, hiszen a proxyhadviselésben elfoglalt pártoló pozíció az elvárt vagy várható eredmények tükrében olyan kényelmet biztosít, melyről az érintett szereplők nem kívánnak lemondani. Természetes folyamat, hogy az erősebb vagy tehetősebb felek mások „munkájával” érik el céljaikat, miközben saját javaikat biztonságban tudják.

A fentiek alapján vélelmezhető, hogy a proxyhadviselés nem a közeli jövőben fog eltűnni a hadviselési formák közül. Véleményem szerint tehát érdemes felülvizsgálni az ezzel a hadviselési, háborús formával kapcsolatos normáinkat és hozzáigazítani azokat a jelenleg alkalmazott módszerekhez. A naprakész fogalmi háttérrel könnyebben érzékelhetők lesznek az egyes konfliktusok mögött megbújó pártoló módszerek, eszközök, valamint a cselekmény lefolyása is előre jelezhetőbb lesz.

A FEJLŐDÉS LÉPCSŐI

A proxyháborúkkal kapcsolatban alapvetően kijelenthető, hogy nincs egységes elgondolás azok mibenlétéről és részleteiről. A területet vizsgáló kutatók széles spektrumban mozgó feltételrendszert dolgoztak ki. Egyesek szűkebb keretet határoztak meg, hogy az egyes proxyháborúk egyszerűbben azonosíthatók legyenek, mások szélesebb teret adnak az ilyen jelenségek meghatározására. A hadtörténelem során folytatott ilyen konfliktusokkal kapcsolatban az biztosan azonosítható, hogy az egyik résztvevő vagy a résztvevők egy csoportja konkrét hadszíntéri fegyveres műveletek nélkül folytat háborút ellenségeivel, miközben katonai, jogi, humanitárius és egyéb felelősség nem terheli.

A hidegháború időszakában Karl W. Deutsch még a maihoz képest egyszerűnek nevezhető viszonyrendszerben vizsgálta a témát. A két pólus közötti folyamatos feszültség és verseny termékeny talajt biztosított a proxyhadviseléshez. Ekkor főleg államok töltötték be szerepet az elméleti modellekben, melyek más államok haderején keresztül, más országok területén folytattak fegyveres műveleteket. A fegyveres összecsapások valódi résztvevőinek saját politikai céljai mögé elrejtve voltak jelen a pártfogók⁴ valódi céljai. A két pólus gyakorlatilag minden konfliktust kihasznált arra, hogy a háborúzó erőforrásait saját érdekében felhasználja és lokális eredményeket érjen el.⁵

Az 1980-as években Yaacov Bar-Siman-Tov kijelentette, hogy vannak olyan feltételek, melyeknek teljesülnie kell ahhoz, hogy egy fegyveres konfliktust proxyháborúnak nevezhessünk. Kutatásában mindenképpen meghatározó szerepet tulajdonított a pártoló fél általi felkérésnek vagy kényszernek azzal szemben, hogy hol és kik háborúznak. Megállapította, hogy elegendő feltétel, ha az egyik szuperhatalom az egyik oldalon marad távol a valós harcoktól. Az általa meghatározott kezdeményező vagy pártfogó felek olyanok lehetnek:

- melyek nem tudnak igazolt alapvető okot felmutatni egy háború kirobbantásához, esetleg nagy a katonai műveletek során felmerülő kockázat;

⁴ Jelen mű értelmezésében a proxykonfliktusban részt vevő „harmadik” fél, mely legális direkt fegyveres műveleteket nem folytat és segítséget biztosít pártfogoltjának.

⁵ Karl W. Deutsch: External Involvement in Internal Wars. In: Harry Eckstein (ed.): Internal War: Problems and Approaches. Free Press of Glencoe, New York, 1964, 100–110.

- melyek pártfogolt⁶ szereplők bevonásával könnyen elkerülhetik a valódi fegyveres beavatkozást;
- melyek semmilyen felhatalmazással sem rendelkeznek egy háború kirobbantásához;
- melyek számára nincs katonailag járható megoldás, a pártfogolt bevonása pedig kevesebb politikai és jogi kockázattal jár, valamint gazdaságosabb is.

A bevont pártfogolt államok esetében Yaacov Bar-Siman-Tov alapvetően a kényszerített és az önkéntesen harcoló csoportokat nevesíti.⁷

Bertil Dunér szintén az előbbi korszakban folytatott témába illeszkedő kutatásokat, viszont ő a polgárháborús eseményekbe történő katonai beavatkozást elemezte behatóan. Véleménye szerint szükséges az érdekegyezés a pártfogó és a pártfogolt között, de elengedhetetlen a pártfogó nyomása a fegyveres konfliktus – a vizsgált témában polgárháború – kirobbantására. Az ő értelmezése a nyomásgyakorlásra helyezi a hangsúlyt, ennek hiányában véleménye szerint csupán szövetségesekről beszélhetünk, de alapvetőnek találja, hogy a pártfogó fél valamilyen anyagi jellegű támogatást is nyújtson. Összegezve három feltételt támaszt egy proxykonfliktussal szemben: az érdekegyezést vagy az érdekek egyeztetetőségét, erő alkalmazását és anyagi természetű támogatás megvalósulását.⁸

Chris Loveman elvein már érződik, hogy leomlott a berlini fal, és a vasfüggöny rémképe megszűnt. 2002-ben már a hadviselés új fejezetei nyíltak meg, melyek lehetőséget teremtettek a proxyháborúk értelmezésének felülvizsgálatára, figyelembe véve az afganisztáni műveleteket is. Az általa meghatározott feltételek között már nincs jelen a közös cél és érdekegyezés, éppen elegendő, ha közös az ellenségkép. További feltételek, hogy a pártfogó anyagi segítséget nyújt pártfogoltjának, folyamatos az együttműködés és az információk cseréje a felek között, de ez a kapcsolat egyaránt lehet nyílt, titkos vagy azonosítatlan.⁹

Tíz évvel Loveman elvei után két kutató is foglalkozott a téma további vizsgálatával. Geraint Hughes a kor háborúihoz szabta feltételeit, de a Clausewitz által lefektetett elvekkel szakítva már nem kizárólag állami előjognak titulálja a háborút. Kitételei szerint a pártfogolt nem lehet állam, kizárólag csak nem állami paramilitáris résztvevő játszhat ilyen szerepet. Értelmezésében tehát egy állam nem lehet pártfogolt fél, továbbá a szereplők között elengedhetetlen a közvetlen támogatás, a kapcsolat folyamatos fenntartása, valamint a közös ellenségkép.¹⁰

A másik kutató, Jeffrey M. Bale szintén 2012-ben publikált a témában. Alapvetően a terrorista szervezetek állami pártfogása szempontjából vizsgálta a proxyháborúkat. Meghatározta a terrorizmusba történő állami beavatkozás hét szintjét, melyeket azok intenzitásának függvényében osztályozott. Véleménye szerint ez egy kétélű kard. A pártfogó államok általában titkosszolgálateikon keresztül próbálnak hatást gyakorolni a terrorista szervezetekre. A pártfogolt szervezet próbálja szabadságát fenntartani, míg az állami szereplő a saját céljai elérése érdekében igyekszik teljes kontroll alatt tartani a szervezetet. A pártfogó állam szempontjából alapvető, hogy megváltoztassa a pártfogoltja célpontjait, céljait. Nézőpontja szerint

⁶ Jelen mű értelmezésében a proxykonfliktus során fegyveres műveletekben részt vevő fél, melyet egy „harmadik” fél támogat.

⁷ Yaacov Bar-Siman-Tov: *The Strategy of War by Proxy. Cooperation and Conflict*, Volume 29, Issue 4, 1984, 263–273.

⁸ Bertil Dunér: *Proxy Intervention in Civil Wars*. *Journal of Peace Research*, Volume 18, Issue 4, 1981, 353–361.

⁹ Chris Loveman: *Assessing the Phenomenon of Proxy Intervention*. *Conflict, Security & Development*, Volume 2, Issue 3, 2002, 29–48.

¹⁰ Geraint Hughes: *My Enemy's Enemy: Proxy Warfare in International Politics*. Sussex Academic Press, Eastbourne, 2012.

azok a terrrorszervezetek, melyek nem változtatnak ezeken, valószínűleg nem rendelkeznek állami szintű pártfogóval.¹¹

Itt fontosnak tartom megjegyezni, hogy ezen a nyomon továbbhaladva érdemes lehet a vizsgálatra a gerilla-, felkelő- és partizáncsoportok korábbi szerepe az egyes konfliktusokban. Mivel az említett formációk jelentős múltra tekintenek vissza,¹² biztosra vehető, hogy sikerül majd proxyháborús összefüggéseket azonosítani.

Andrew Mumford a könyvében részletesen elemezte a proxyhadviselés helyzetét 2013-ban. A proxyháborút kérdésekre adott válaszokon keresztül magyarázza, és tesz néhány igen jelentős megállapítást, melyek korábban még nem merültek fel. Azt továbbra is fenntartja, hogy kell egy olyan pártfogó, aki/amely direkt módon nem folyik bele a fegyveres harcokba, viszont koncepciójában helyet kapnak a kisebb államok, melyek esetleg nagyobbakat pártfogolnak saját céljaik érdekében. Ez a megvilágítás már végleg szakít a proxyhadviselés folytatásának az egykori szuperhatalmakhoz delegált jogával.¹³

AKTUALITÁSOK ÉS AZOK HATÁSAI A PROXYHADVISELÉS MEGHATÁROZÁSÁRA

Nem jelentéktelen szempont kutatásom tekintetében, hogy napjainkban is jelentős számban zajlanak proxyháborús cselekmények. Az 1. ábra jól szemlélteti, hogy az elmúlt években mennyi résztvevője volt az ilyen történéseknek világszerte. A szíriai polgárháború az egyik leginkább termékeny, de nem kizárólagos talaja ennek a háborús formának. Több olyan aktuális proxyesemény zajlik napjainkban, melyek megkövetelik a figyelmet, a vizsgált evolúciós folyamat szempontjából azonban a szomszédságunkban zajló konfliktus hordoz számunkra igazán érdekes adalékokat. A hibrid hadviselés gyakorlati alkalmazásának iskolapéldáját láthatunk és láthatjuk Ukrajnában, nem szabad azonban elfelejteni, hogy a szomszédságunkban zajló összecsapások egyúttal proxyháborús jegyeket is hordoznak. Ezt akár értelmezhetjük aszerint is, hogy a hibrid hadviselés egyik bevett eleme a közvetett fegyveres harc mint proxyháborús módszer. A meghatározó különbség a két forma között, hogy egy hibrid háború nélkülözheti ezeket a proxyháborús jegyeket, tehát a harcoló felek mindegyike lehet deklarált fegyveres résztvevője a konfliktusnak.

Szendy István megközelítése szerint a proxyháború az új hadviselési eljárásokban komoly szerephez juthat, mert a nagy- és középhatalmak ezzel a módszerrel érhetik el azt a destabilizált állapotot, mely jó alapja lehet egy számukra kedvező politikai hatalomátvételnek.¹⁴ Ebből a szempontból tehát a hibrid módszerekkel vívott háborúk alapvető és meghatározó eleme a proxyháború. Másrészről a háborús küszöb alatti ellenséges tevékenységek a hibrid műveletek során – az úgynevezett szürke zónában zajló cselekmények – olyan helyzetet teremtenek, melyben elmosódik a béke- és a háborús állapot között.¹⁵ Ez szintén

¹¹ Jeffrey M. Bale: Terrorists as State „Proxies”: Separating Fact from Fiction. In: Michael A. Innes (ed.): Making Sense of Proxy Wars States, Surrogates & the Use of Force. Potomac Books, Washington D.C., 2012.

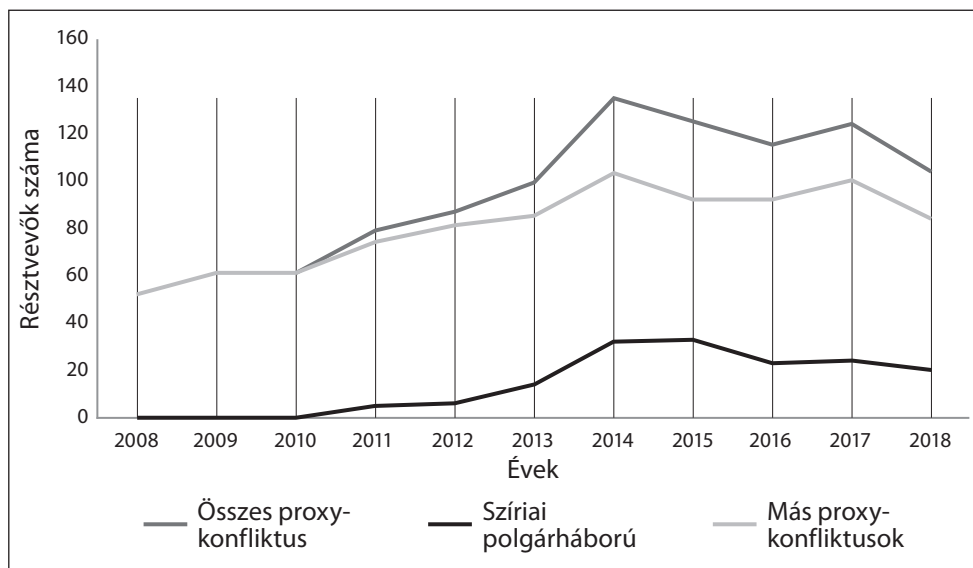
¹² Forgács Balázs: Gerillák, partizánok, felkelők. Az irreguláris hadviselés elméletének története. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2020, 16–22.

¹³ Andrew Mumford: Proxy Warfare. Polity Press, Cambridge, 2013.

¹⁴ Szendy István: Korunk és hadviselése. Hadtudomány, 2018/2., 10. http://real.mtak.hu/82567/1/ht2018_2_5_19_u.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 12. 03.)

¹⁵ Kiss Álmos Péter: A hibrid hadviselés természetrajza. Honvédségi Szemle, 2019/4., 18–19. <https://honvedelem.hu/images/media/5f58be696dc30542944535.pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 03.)

alátámasztja a nézetemet, hogy szükséges újragondolni a fegyveres beavatkozás szerepét és jelentőségét a proxyháborúk meghatározásánál, hiszen ha nem igazán húzható meg a határ, akkor a direkt fegyveres beavatkozás jelentősége is megváltozott az idők során.

1. ábra A proxykonfliktusokba bevont résztvevők száma 2008–2018 között¹⁶

A hibrid hadviselést értelmezve kijelenthető, hogy „...a hagyományos reguláris (lineáris, konvencionális) és az irreguláris (nem lineáris, nem konvencionális) hadviselés puha, közepes és kemény módszereinek, eljárásainak rugalmas alkalmazása abból a célból, hogy az ellenség államát, fegyveres erőit működésképtelenné, védtelenné tegyünk és akaratunkat rákényszeríthessük, legfőképpen azzal a stratégiai céllal, hogy az erőszak szintje a konfliktus folyamán ne haladja meg a háborús szintet”.¹⁷

Szintén fontos szempont, hogy ennél a hadviselési formánál a fegyveres cselekmények aránya viszonylag kicsi, a nem katonai műveletek teszik ki a tevékenységek 80%-át. Ennek ellenére van katonai, fegyveres eleme, tehát felmerülhet a proxyháború eshetősége is. Ukrajna elhelyezkedését ismerve nehéz lenne elképzelni, hogy az Észak-atlanti Szerződés Szervezete és az Oroszországi Föderáció közötti „ütközőállam” esetében ne jelenjen meg mindkét fél pártfogó pozícióban, éppen ezért más sajnálatos vetülete is van a kialakult helyzetnek. A NATO ugyan elhatárolódott attól az orosz állásponttól, miszerint ismét hidegháborús éra vette kezdetét,¹⁸ de jelentős az esélye, hogy megint szembe kell néznünk ezzel az állapottal.

¹⁶ Bianca Torossian et al.: Hybrid Conflict – Neither War, Nor Peace. The Hague Centre for Strategic Studies, 10. 01. 2020.

¹⁷ Resperger István: A válságkezelés és a hibrid hadviselés. Dialóg Campus, Budapest, 2018, 21. https://nbi.uni-nke.hu/document/nbi-uni-nke-hu/Resperger%20István_A%20válságkezelés%20és%20a%20hibrid%20hadviselés.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 12. 03.)

¹⁸ Padányi József – Tomolya János: Háború és béke Ukrajnában, avagy keleten a helyzet változatlan. 1. rész. Hadtudomány, 2017/1–2., 63. <http://real.mtak.hu/54739/> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 03.)

A Krím félsziget annektálása esetében nem áll fenn az esélye annak, hogy a konfliktus proxyháborús esemény minősítést kapjon. Több, korábban bemutatott alaptézisnek sem felel meg az akció. Mindezek között az a tény az egyik legmeghatározóbb, hogy az orosz fél elismerte direkt beavatkozását, ezzel kizárva a besorolás lehetőségét.¹⁹ A bemutatott okok miatt dolgozatomban ezt a konfliktust nem vizsgálom.

A kelet-ukrajnai konfliktus alapjait az ukrán állampolgárságú orosz nemzetiség elszakadási reményei teremtik meg. Ezek a csoportok a Krím félsziget elcsatolásakor erőre kaptak az egyébként belügyei miatt zavaros erőviszonyokkal szegdelte Ukrajnában. Egyes források szerint az elszakadáspárti és oroszbarát harcoló felek jelentős részét a Wagner Group²⁰ tette ki.²¹ Az ukrán haderőt direkt módon nem támogatta senki, a NATO részéről azonban folyamatos a katonai segítségnyújtás kiképzés és tanácsadás formájában.²² Egyes források szerint a NATO fegyverekkel is támogatja az ukrán hadsereget, míg a Donyecki Népköztársaság és a Luhanszki Népköztársaság felé folyamatos az orosz utánpótlás, és mindkét fél katonai egységeket telepített Ukrajna közelébe, hogy elrettentsen a konfliktus kiszélesedésétől.²³ Az Európai Unió is kapcsolódik a konfliktushoz, hiszen szankciókkal próbált nyomást gyakorolni az Oroszországi Föderációra, ezzel támogatva Ukrajnát.²⁴

A hibrid hadviselésre alapvetően jellemző tulajdonság a kétértelműség és a tagadhatóság.²⁵ Éppen ezért ez a háború is speciális képet mutat, mert ellentétes információk állnak rendelkezésre az orosz fegyveres beavatkozással kapcsolatban. Több forrás szerint 2014-ben a „szakadók katonai vereségével fenyegető helyzetre válaszul az Oroszországi Föderáció területéről önjáró tüzérséggel támogatott gépesített (kb. 200 harckocsi, 600 BMP–2, 100 BM–21, 80 2S3 Akácija 152,4 milliméteres önjáró tarack) és légideszantcsapatok (mintegy 4000 fő) támadták meg az ukrán erőket”.²⁶ Ezek az információk az eredeti értelmezésben kizárják az Oroszországi Föderációt a pártfogói szerepből, mivel a proxyháborúk szempontjából elengedhetetlen, hogy a támogató felek részéről ne legyen direkt beavatkozás. Ez azonban számomra nem elfogadható álláspont. Véleményem szerint, amíg az orosz fél szerepe nem hivatalosan deklarált a háborúban, addig kijelenthető, hogy pártfogói szerepben lép fel. Ez a helyzet megmutatja, hogy a hibrid hadviselés szempontjából felmerülhet olyan fegyveres esemény, mely nem zárja ki a besorolást. Ezek a cselekmények vélhetően időszakosak, fedésben végeztek, amit akár egy katonai vállalat is biztosíthat.

¹⁹ Kóvári László: A tagadhatóság, az irreguláris erők és a proxik alkalmazásának szerepe az orosz vonatkozású konfliktusokban. Felderítő Szemle, 2018/3., 13. <https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2018-3.pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 03.)

²⁰ Orosz háttérű privát katonai vállalat, Szíriában és Venezuelában is folytatott műveleti tevékenységet.

²¹ Yuri Zoria: New footage shows Russian PMC Wagner involved in crucial 2015 Debaltseve battle in Ukraine. Euromaidan Press, 22. 06. 2018. <http://euromaidanpress.com/2018/06/22/new-footage-shows-russian-pmc-wagner-involved-in-crucial-2015-debaltseve-battle-in-ukraine/> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 03.)

²² NATO's support to Ukraine. North Atlantic Treaty Organization, Factsheet, 11. 2018. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_11/20181106_1811-factsheet-nato-ukraine-support-eng.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 12. 03.)

²³ Andrew Rettman: Russia's grey war in Ukraine prompts fatigue. EUobserver, 06. 02. 2019. <https://euobserver.com/foreign/144084> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 03.)

²⁴ Infographic – EU sanctions against Russia over Ukraine. European Council, 2019. <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine/> (Letöltés időpontja: 2019. 12. 05.)

²⁵ Holecz József: A hibrid hadviselés vizsgálata a stratégiai tanulmányok szemszögéből. Seregszemle, 2018/2., 52. https://honvedelem.hu/files/files/115177/seregszemle_2018_2.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 12. 05.)

²⁶ Padányi József – Tomolya János: Háború és béke Ukrajnában, avagy keleten a helyzet változatlan. 2. rész. Hadtudomány, 2017/3–4., 30. <http://real.mtak.hu/67457/> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 03.)

A proxyhadviselés szempontjából kijelenthető, hogy kiemelkedő szerep jut a privát katonai vállalatoknak.²⁷ A katonai tanácsadás, kiképzés és fegyverzet biztosítása mindkét oldalon teljesen alapvető támogatási tevékenység. Talán az a legmeghatározóbb, hogy a NATO célja ugyan megegyezik Ukrajna céljaival, de a legfontosabb stratégiai irány az, hogy megakadályozza az Oroszországi Föderáció további térnyerését. Ezek összességében már biztosítják a proxyháborúhoz szükséges háttérrel. Van azonban egy nem teljesen egyértelmű szereplő, az Európai Unió, mely az Oroszországi Föderáció ellen politikai-gazdasági hadviselést folytatva támogatja az ukrán felet, másrészt az Amerikai Egyesült Államokkal együttműködésben a tagországi katonai felszerelést (nem fegyvereket) biztosítanak az ukrán haderőnek.²⁸ Ez utóbbi tevékenység egy alapvetően nem katonai szövetség támogatásának tekinthető, tehát pártfogóként is azonosítható a konfliktusban.

A PROXYHADVISELÉS DEFINIÁLÁSA

Fontosnak tartom kiemelni, hogy mivel a háború és a béke kontrasztja elmosódott, valamint a különböző cselekmények nehezen behatárolható körülmények mentén zajlanak,²⁹ ezért jelen esetben a fogalom korábbi szoros megkötéseit lazítani szükséges. Ez az irány illeszkedik a kiszélesedett elméleti vonatkozású háborús kutatásokhoz, melyekben egyre nagyobb teret kapnak a korábban nem katonai vonatkozású elemek. Ebben a tekintetben jobb egy olyan meghatározás alkalmazása, amely illeszkedik ehhez a trendhez és a valós műveletekhez.

Szükséges tehát egy aktualizált alapdefiníció, mely tükrözi a kor kihívásait és a proxyhadviselés komplexitását, valamint elszakad a pártfogók fegyveres beavatkozásának tiltó megkötésétől. Loveman és Mumford eredményeit felhasználva az alábbi meghatározást alakítottam ki:

A proxyhadviselés során megkülönböztetünk pártfogó és pártfogolt résztvevőket, melyek között olyan kapcsolat alakul ki, amely hatással van a fegyveres konfliktus lefolyására és lezárására. A pártfogolt és a pártfogó céljaiban és/vagy ellenségképében – legalább lokális tekintetben – egyezés áll fent, mely kikényszerített is lehet. A kitűzött célok megegyeznek a pártfogó stratégiai terveivel vagy hozzásegítik azok megvalósításához. A pártfogók fegyverzettel, haditechnikával, kiképzéssel, tanácsadással és/vagy egyéb nem fegyveres támogatással segítik a harcoló felek közül a pártfogoltjukat. A nem fegyveres támogatás lehet pénzügyi, gazdasági természetű, de ideológiai, vallási és politikai dimenziói is lehetnek. A pártfogók a fegyveres összecsapásokban jogi értelemben vett, elismert módon nem vesznek részt.³⁰

A pártfogó segítsége, mely széles spektrumon mozoghat (pénzügyi, gazdasági, logisztikai stb.) nagyban befolyásolhatja a háború végkimenetelét. Ezek a támogatások kettős hatásúak lehetnek. Először is a másik fegyveres fél pártfogóját további erőforrások bevonására ösztönözi, másodsorban – amennyiben ez már nem lehetséges tovább – döntő lehet a konfliktus

²⁷ Angol nyelvű terminológiában Private Military Companies (PMC). Ilyen szervezetek például az Academy (alapítási nevén Blackwater), a Wagner Group, a Triple Canopy, az Aegis Defence Services.

²⁸ Bilal Karabulut – Şafak Oğuz: Proxy Warfare in Ukraine. The Journal of Defense Sciences, Volume 17, Issue 1, 05. 2018, 87. http://www.kho.edu.tr/akademik/enstitu/alp_SAVBEN_dergi/171/3.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 12. 03.)

²⁹ Holecz József: A Geraszimov-doktrína – egy másik megvilágításban. Felderítő Szemle, 2017/3–4., 7. <https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2017-3-4.pdf> (Letöltés időpontja: 2019. 12. 05.)

³⁰ Loveman: i. m. 30–33. és Mumford: i. m. 11–26. alapján a szerző által összegezve és kiegészítve.

lezárásában. Ha ebben a támogatási folyamatban nem sikerül kialakítani az aszimmetriát, tehát mindkét oldal pártfogói kellően kitartók gazdaságilag, akkor a konfliktus elhúzódása várható, és a végleges, teljes körű lezárására elenyésző esély mutatkozik. Az ilyen elhúzódó proxyháborúk befejezéséhez segítség lehet további pártfogók, katonai szövetségesek belépése, vagy az egyik pártfogó ország belügyeiben bekövetkező markáns változás (politikai nézetváltás, egy csúcavezető váltása vagy halála, esetleg gazdasági összeomlás stb.).

Nem véletlenül hagytam ki az állami megkötést a pártfogó-pártfogolt viszonynál, hiszen a fent bemutatott konfliktusok azt mutatják, hogy mindkét oldalon lehetnek nem állami szereplők is, sőt mi több, a gazdaság szereplői és szövetségek is megjelenhetnek ilyen szerepben.

A PROXYHÁBORÚK JELLEMZŐI

A fentebb idézett kutatók eredményei alapján szükségesnek látom meghatározni néhány körülmény részleteit annak érdekében, hogy pontosabban beazonosítható legyen egy-egy konfliktus. A definícióban meghatározottakon túl az alábbi jellemzőket szükséges figyelembe venni:³¹

- a direkt fegyveres beavatkozás a konfliktusba jogilag rendezett módon, annak következményeit felvállalva nem lehetséges, mert a pártfogó szerepe szövetségessé válik;
- a fedett vagy tagadható fegyveres beavatkozások – amennyiben azok ideiglenesek – nem befolyásolják a proxyháborús státuszt mindaddig, amíg azt a pártfogó legálisan fel nem vállalja;
- egyetlen pártfogó esetén is beazonosítható a proxyháború;
- a pártfogók szerepkörébe kerülés lehetősége kiszélesedett: bármelyik állam, politikai, gazdasági és vallási szövetség, gazdasági társaság, nem állami szervezet vagy terror-szervezet betöltheti ezt a pozíciót;
- előfordulhat több pártfogó jelenléte egy-egy háborúzó fél mögött, melyek állhatnak szövetségben egymással vagy lehetnek neutrálisak;
- nem feltétel a pártfogó-pártfogolt viszonyában azok katonai, gazdasági, politikai ereje;
- pártfogók egy kialakult fegyveres konfliktus során is becsatlakozhatnak, ebben az esetben elmarad a felkérés vagy a kényszerítési folyamat a pártfogolt felé;
- nem feltétlenül minden háború proxyesemény, az eszkalálódó konfliktus azonban jó táptalaja lehet a pártfogók becsatlakozásának;
- nem kitétel, hogy a bevont felek azonosíthatók legyenek;
- nem meghatározó a konfliktus földrajzi térsége, mert proxyháborúk folyhatnak egy adott állam területén belül, de több államot érintő területen is;
- nem mérvadó a háborúzó felek állami hovatartozása, hiszen egy polgárháború is lehet proxyháború, ami ideális esetben egy adott állam határain belül zajlik;
- nem változtat a proxyháborús besoroláson a pártfogás indítatása, tehát kért, felajánlott vagy kényszerített kapcsolat egyaránt megfelelő;
- a fegyveres konfliktusban részt vevő felek szempontjából nem meghatározó, hogy a pártfogóval eredetileg is megegyeztek a céljaik, vagy a pártfogó kényszerítette a pártfogoltját céljai megváltoztatására.

Itt érdemes megvizsgálni egy további érdekes kérdést. Mi határozza meg, hogy szövetségi vagy proxyháborús kapcsolatról beszélünk? Nagyon nehéz a válasz, de meghatározó

³¹ Loveman: i. m. 30–33. és Mumford: i. m. 11–26. alapján a szerző által összegezve és kiegészítve.

szempont, éppen ezért foglalkozni kell vele. Fontos megjegyezni, hogy a „proxyháborús kapcsolatok kevésbé tartósak, hevesebbek és megalkuvóbbak a katonai szövetségeknél, melyek gyakran közös ellenségképen és közös alapon nyugvó megosztott identitáson alapulnak”³². A katonai szövetségest továbbá az a tény határozza meg, hogy milyen stratégiát alkalmaz, hiszen ebben a szövetségesi vonatkozásban elvárható a segítség érdekegyezés, érdekütközés és semleges megítélésű konfliktusok esetén is. Egy katonai szövetségestől továbbá szükség-szerűen elvárt a fegyveres beavatkozás, ami kizárja a proxyháborús besorolást. Sok átmenet lehetséges, és teljes katonai szövetségek is lehetnek proxyszereplők bármelyik oldalon.

A proxyháborúk lehetséges szereplői

A proxyháborúk szereplői pártfogók vagy pártfogoltak lehetnek.

Pártfogóként és pártfogoltként is értelmezhető szereplők:

- katonai szövetségek: államközi katonai szövetségek, szervezetek;
- államok;
- nem állami fegyveres szervezetek: terrorista szervezetek, politikai, etnikai, vallási szövetségek, félkatonai fegyveres csoportok, milíciák stb.

Csak pártfogóként értelmezhető szereplők:

- nem katonai, védelmi szövetségek: gazdasági, területi, történelmi vagy egyéb alapokra helyezett államközi szövetségek, szervezetek;
- gazdasági szereplők: nem fegyveres tevékenységet végző piaci szereplők, vállalatok.

Lehetséges proxyháborús kapcsolatok

A fenti szereplők bevonásával az alábbi proxyháborús kapcsolatok léteznek:

- egy katonai szövetség pártfogol egy másik katonai szövetséget;
- egy katonai szövetség pártfogol egy államot;
- egy katonai szövetség pártfogol egy nem állami szervezetet;
- egy állam pártfogol egy katonai szövetséget;
- egy állam pártfogol egy másik államot;
- egy állam pártfogol egy nem állami szervezetet;
- egy nem állami fegyveres szervezet pártfogol egy katonai szövetséget;
- egy nem állami fegyveres szervezet pártfogol egy államot;
- egy nem állami fegyveres szervezet pártfogol egy nem állami szervezetet;
- egy nem katonai szövetség pártfogol egy katonai szövetséget;
- egy nem katonai szövetség pártfogol egy államot;
- egy nem katonai szövetség pártfogol egy nem állami szervezetet;
- egy gazdasági szereplő pártfogol egy katonai szövetséget;
- egy gazdasági szereplő pártfogol egy államot;
- egy gazdasági szereplő pártfogol egy nem állami szervezetet.

A fentiek közül néhány kizárólag elvi síkon elképzelhető, minden kétséget kizáró bizonyíték nincs minden változatra.

³² Mumford: i. m. 16.

HADVISELÉSI MÓDSZEREK

A kialakított definíció és feltételrendszer figyelembevételével a módszereket három csoportra osztottam.

Politikai, diplomáciai és gazdasági hadviselés:

- politikai nyomás és befolyásolás: diplomáciai módszerek, tárgyalások, közvetítések stb.;
- gazdasági nyomás és befolyásolás: hitelek, embargók, szankciók, tulajdonszerzés, megvesztegetés stb.;
- logisztikai és anyagi támogatás: utánpótlás, kiszolgáló támogatás elemeinek biztosítása, hitelek biztosítása (fedezetmentesen is), direkt anyagi támogatás stb.;
- destabilizáció: propaganda, dezinformáció, média, pszichológiai hadviselés, viszálykeltés, polgárháborús állapotok kialakítása stb.

Nem fegyveres katonai módszerek:

- katonai tanácsadás szakértők delegálásával;
- katonai kiképzés;
- erődemonstráció: felvonulás, átcsoportosítás, állomásoztatás, közös gyakorlatok a pártfogoltakkal stb.;
- privát katonai vállalatok alkalmazása.

Fedett vagy tagadható direkt fegyveres katonai módszerek:

- időszakos direkt fegyveres beavatkozás vagy a háborús küszöb átlépése, ami a komplex műveletek során nem igazolható minden kétséget kizáróan.

A privát katonai vállalatok szerepe egyelőre még csak „fegyver” vagy módszer, azok pártfogó vagy pártfogolt szereplőként nem azonosíthatók, bár ez nem kizárt a jövőben. Ezek a cégek biztosítják az egyes államoknak, hogy tagadható, jogi következmény nélküli módon segítsék pártfogoltjukat, de akár saját fegyveres műveleteiket is támogathatják. Ez utóbbi lehetőség remek módszer a közérdeklődés, a média által fontosnak, kényesnek ítélt problémák viszonylag kényelmes megoldására.

A PROXYHÁBORÚK IDŐSZAKAI

Az *előkészítés* időszakában alakul ki a proxyháborús kapcsolat a felek között, a közös érdekek vagy a különböző módon átfórmált érdekek mentén. Ebben a fázisban az állami szereplők erősen alkalmaznak politikai, diplomáciai és gazdasági módszereket. Megkezdődik a fegyveres konfliktusra történő felkészülés, melyhez a pártfogók már biztosíthatják a szükséges hátteret. Ez az időszak lehet kifejezetten hosszú is, hiszen néhány esetben komoly előkészítést igényel a titkosszolgálatokon keresztül megváltoztatni a pártfogolt céljait.

A *fegyveres harcok* időszakában válik a proxyháborús kapcsolat igazán hevessé. A pártfogók itt kell, hogy a legtöbb segítséget biztosítsák pártfogoltjuk részére. Ezek lehetnek nem fegyveres katonai módszerek és fedett vagy tagadható direkt fegyveres katonai módszerek vegyesen, vagy önmagukban. Eközben a pártfogóknak lehetőségük van folytatni a politikai, diplomáciai és gazdasági hadviselést. Ebben a fázisban szintén lehetséges további pártfogók becsatlakozása, hiszen nem feltétlenül látszik egy konfliktus elején, hogy egy-egy érdek valójában megegyezik, másrészt a háborúzó felek a veszteségeik számbavétele után könnyen engednek a nyomásnak a katonai céljaik elérése érdekében. Erre az időszakra jellemző lehet, hogy a pártfogók egy része akár direkt módon bekapcsolódik a fegyveres összecsapásokba legalizált módon, ezzel pedig szövetséges státuszba kerül.

A lezárás időszakában a fegyveres harcok befejeződtek és megkezdődtek a háború lezárásához elengedhetetlen tárgyalások. További pártfogók belépésére nincs lehetőség. Ebben a fázisban a pártfogók részéről szintén a politikai, diplomáciai és gazdasági hadviselés módszerei kerülnek előtérbe, hogy a lezáró aktus valóban a stratégiai célok elérésével végződjön. A stratégiai célok elérése vagy azok elérésének megghiúsulása után a szereplők közötti proxyháborús kapcsolat elvi értelemben megszűnik. A további pártfogás már humanitárius, gazdasági vagy egyéb szempontok mentén alakul.³³

Ezeket az időszakokat a konfliktusok hagyományos értelemben vett lefolyásával párhuzamosan kell figyelembe venni, hiszen egy adott konfliktus több kategóriába is tartozhat, ezért viselheti azok meghatározó jegyeit.

ÖSSZEGZÉS

A bemutatott evolúciós folyamattal sikerült átfogó képet adni a proxyháborúkkal kapcsolatos korábbi kutatások meghatározó eredményeiről. Láthatók azok a speciális elemek, melyek kifejezetten érdekessé teszik őket és alapot biztosítanak a háborús forma további vizsgálatához. Mivel a hibrid hadviselés egy nehezen meghatározható háborús forma, mely egyre inkább szélesíti a hadtudomány szempontjából vizsgálandó területet, ezért a proxyháborúk tekintetében is az értelmezés szélesítését választottam a feltárt probléma megoldására.

A háborúknak ez az alapvetőnek számító típusa vélhetően sohasem fog eltűnni a pártoló felek számára biztosított előnyök miatt, ezért kifejezetten fontosnak tartom vizsgálni és naprakészen tartani az elméleti hátterét, ezzel támogatva az egyes konfliktusok kirobbanására, lefolyására vonatkozó előrejelzési mechanizmusokat.

Az újrastrukturált és kiegészített alapdefiníció véleményem szerint fontos eredmény, mely minden bizonnyal vitaindító lehet a területet kutató szakemberek számára, hiszen egy korábbi alapvetést hagy többé-kevésbé figyelmen kívül. Az összegezve bemutatott kapcsolati rendszerek szemléltetik, hogy mennyire bonyolult struktúrában lehet a proxycselekményeket értelmezni. A lehetséges résztvevők körének kibővítése összhangban van a hibrid konfliktus mintájával. A proxyháborúk folyamatának tanulmányomban összegzett szakaszai fontos információkat hordozhatnak az előrejelzésekkel kapcsolatban, ezzel hathatósan támogatva a hadtudomány alapfunkcióját.

A téma mindenképpen további figyelmet érdemel. A proxyháborúk jövőbeli változatainak vizsgálata érdekes képet nyújthat, ha figyelembe vesszük a kibertér és a civil katonai vállalatok rohamosan növekvő jelentőségét. Ennek a területnek a vizsgálatát alapvetőnek tartom ahhoz, hogy a jövőben folyó konfliktusok kihívásaira nagyobb hatékonysággal tudjunk felkészülni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Bale, Jeffrey M.: *Terrorists as State „Proxies”: Separating Fact from Fiction*. In: Michael A. Innes (ed.): *Making Sense of Proxy Wars States, Surrogates & the Use of Force*. Potomac Books, Washington D.C., 2012.

Bar-Siman-Tov, Yaacov: *The Strategy of War by Proxy*. *Cooperation and Conflict*, Volume 29, Issue 4, 1984, 263–273.

³³ Resperger: i. m. 11–13.

- Boda József – Boldizsár Gábor – Kovács László – Orosz Zoltán – Padányi József – Resperger István – Szenes Zoltán: *Fókusz és együttműködés. A hadtudomány kutatási feladatai*. Honvédségi Szemle, 2016/3., 3–19. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/263/255>
- Deutsch, Karl W.: *External Involvement in Internal Wars*. In: Harry Eckstein (ed.): *Internal War: Problems and Approaches*. Free Press of Glencoe, New York, 1964.
- Dunér, Bertil: *Proxy Intervention in Civil Wars*. *Journal of Peace Research*, Volume 18, Issue 4, 1981, 353–361.
- Forgács Balázs: *Gerillák, partizánok, felkelők. Az irreguláris hadviselés elméletének története*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2020.
- Holecz József: *A Geraszimov-doktrína – egy másik megvilágításban*. *Felderítő Szemle*, 2017/3–4., 5–27. <https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2017-3-4.pdf>
- Holecz József: *A hibrid hadviselés vizsgálata a stratégiai tanulmányok szemszögéből*. *Seregszemle*, 2018/2., 43–56. https://honvedelem.hu/files/files/115177/seregszemle_2018_2.pdf
- Hughes, Geraint: *My Enemy's Enemy: Proxy Warfare in International Politics*. Sussex Academic Press, Eastbourne, 2012.
- Infographic – EU sanctions against Russia over Ukraine. European Council, 2019. <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine/>
- Karabulut, Bilal – Oğuz, Şafak: *Proxy Warfare in Ukraine*. *The Journal of Defense Sciences*, Volume 17, Issue 1, 05. 2018, 75–100. http://www.kho.edu.tr/akademik/enstitu/alp_SAVBEN_dergi/171/3.pdf
- Kiss Álmos Péter: *A hibrid hadviselés természetrajza*. *Honvédségi Szemle*, 2019/4., 17–37. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/237/229>
- Kövári László: *A tagadhatóság, az irreguláris erők és a proxik alkalmazásának szerepe az orosz vonatkozású konfliktusokban*. *Felderítő Szemle*, 2018/3., 5–23. <https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2018-3.pdf>
- Loveman, Chris: *Assessing the Phenomenon of Proxy Intervention*. *Conflict, Security & Development*, Volume 2, Issue 3, 2002, 29–48. DOI: 10.1080/14678800200590618
- Mumford, Andrew: *Proxy Warfare*. Polity Press, Cambridge, 2013.
- NATO's support to Ukraine. North Atlantic Treaty Organization, Factsheet, 11. 2018. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_11/20181106_1811-factsheet-nato-ukraine-support-eng.pdf
- Padányi József – Tomolya János: *Háború és béke Ukrajnában, avagy keleten a helyzet változatlan. 1. rész*. *Hadtudomány*, 2017/1–2., 63–83. <http://real.mtak.hu/54739/>, DOI: 10.17047/HADTUD.2017.27.1–2.63
- Padányi József – Tomolya János: *Háború és béke Ukrajnában, avagy keleten a helyzet változatlan. 2. rész*. *Hadtudomány*, 2017/3–4., 29–42. <http://real.mtak.hu/67457/>, DOI: 10.17047/HADTUD.2017.27.3–4.29
- Resperger István: *A válságkezelés és a hibrid hadviselés*. Dialóg Campus, Budapest, 2018. https://nbi.uni-nke.hu/document/nbi-uni-nke-hu/Resperger%20Istv%C3%A1n_A%20v%C3%A1ls%C3%A1gkezel%C3%A9s%20%C3%A9s%20a%20hibrid%20hadvisel%C3%A9s.pdf
- Rettman, Andrew: *Russia's grey war in Ukraine prompts fatigue*. *EUobserver*, 06. 02. 2019. <https://euobserver.com/foreign/144084>
- Szendy István: *Korunk és hadviselése*. *Hadtudomány*, 2018/2., 3–17. https://www.mhtt.eu/hadtudomany/2018/2018_2/ht2018_2_5-19.pdf, DOI: 10.17047/HADTUD.2018.28.2.3
- Torossian, Bianca – Fagliano, Lucas – Görde, Tara: *Hybrid Conflict – Neither War, Nor Peace*. The Hague Centre for Strategic Studies, 10. 01. 2020.
- Zoria, Yuri: *New footage shows Russian PMC Wagner involved in crucial 2015 Debaltseve battle in Ukraine*. *Euromaidan Press*, 22. 06. 2018. <http://euromaidanpress.com/2018/06/22/new-footage-shows-russian-pmc-wagner-involved-in-crucial-2015-debaltseve-battle-in-ukraine/>